

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/legiony/104878,Stanislaw-Gunkiewicz-Od-legionisty-do-szopkarza.html>

BIOGRAM / BIOGRAFIA

Stanisław Guńkiewicz. Od legionisty do szopkarza

OKRES HISTORYCZNY

(1863-1918) Ku Niepodległej (1918-1922) Odrodzenie Niepodległej (1922-1939) II Rzeczpospolita (1939-1945) II wojna światowa (1939-1945) Second World War (1945-1948) Pierwsze lata Polski Ludowej (1948-1956) Stalinizm w Polsce (1956-1970) Od Października do Grudnia (1970-1980) Od Gdańska do Gdańska

Autor: RADOSŁAW KUREK 29.12.2023

Nawet wśród legionistów należał do postaci nietuzinkowych. Do formującego się szwadronu ułanów wstąpił na zagarniętym z austriackiego taboru koniu. W

swoim bogatym życiorysie był konspiratorem, członkiem załogi pociągu pancernego, działaczem samorządowym, a także... twórcą bożonarodzeniowych szopek.

Do zasobów krakowskiego IPN trafiły pamiątki dotyczące barwnego życia Stanisława Guńkiewicza, legionisty i ułana, żołnierza Wojska Polskiego, wiceburmistrza Ziębic oraz twórcy krakowskich szopek bożonarodzeniowych. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że jednocześnie do Instytutu przekazane zostały materiały dotyczące losów jego dwóch synów. Na ich podstawie możemy odtworzyć historię rodziny, której losy wplecione były w wydarzenia dwóch wielkich konfliktów zbrojnych – I i II wojny światowej.

Legionista i ułan

Stanisław Guńkiewicz, syn Władysława i Anny, urodził się 4 września 1895 r. w Krakowie. Niestety, w przekazanych IPN materiałach nie zachowały się żadne dokumenty świadczące o jego edukacji w latach młodości. Jedyną wskazówką w tym zakresie odnaleźć możemy na karcie przynależności Centralnego Urzędu Ewidencyjnego Legionów Polskich, gdzie w polu dotyczącym zawodu wpisano: drukarz.

W marcu 1914 r. Guńkiewicz wraz z kolegą Bolesławem Czerniakiem wstąpił do Towarzystwa Sportowo-Gimnastycznego „Strzelec” w Krakowie. Organizacja ta miała charakter paramilitarny, a po wybuchu I wojny światowej szybko stała się fundamentem pod budowę struktur wojskowych Legionów Polskich. Tym samym już 4 sierpnia 1914 r. Guńkiewicz rozpoczął służbę wojskową, a zaledwie kilka dni później przekroczył wraz ze swoim oddziałem granicę Królestwa Polskiego.

**Stanisław Guńkiewicz jako kapral
1. Pułku Ułanów Legionów
Polskich**

**Stanisław Guńkiewicz (pierwszy z
prawej) w towarzystwie żołnierzy
Legionów Polskich**

Po początkowych perypetiach związanych ze stanem zdrowia, los rzucił go na odcinek frontu nad Nidą, gdzie walczył w szeregach 5. Pułku Piechoty I Brygady Legionów Polskich. W swoich krótkich, ale za to niezwykle ciekawych wspomnieniach opisywał m.in., jak w czasie walk pozycyjnych legioniści zbudowali nad rzeką specjalną konstrukcję umożliwiającą handel wymienny pomiędzy żołnierzami obu stron:

„(...) w jednym dniu myśmy na deskę kładli w puszkę rum, a na drugi dzień moskale kładli na deskę słoninę lub boczek tylko bardzo słony, a myśmy przyciągali deskę na swoją stronę”.

Wymiana skończyła się, gdy pewnego dnia legioniści w puszkach po konserwach zamiast rumu zostawili

czarną kawę, za co przy następnej wizycie nad rzeką zostali ostrzelani przez Rosjan.

**Stanisław Guńkiewicz jako
żołnierz I Brygady Legionów
Polskich mierzący z karabinu
Mannlicher**

Równie ciekawie Guńkiewicz nakreślił okoliczności w jakich 6 września 1915 r. dostał się w szeregi formowanego w tym czasie 3. szwadronu 1. Pułk Ułanów Legionów Polskich pod dowództwem porucznika, a wkrótce rotmistrza, Janusza Głuchowskiego:

„Ja z kol. Czerniakiem podłapaliśmy w taborze austriackim dwa konie i na oklep zgłosiliśmy się do formującego się 3. szwadronu Ułanów Beliny [mjr Władysław Zygmunt Belina-Prażmowski – dowódca 1. Pułk Ułanów Legionów Polskich]”.

Wkrótce oddział Guńkiewicza musiał stoczyć ciężkie boje na Wołyniu.

Po kryzysie przysięgowym 1917 r. Guńkiewicz trafił do Polskiego Korpusu Posiłkowego znajdującego się pod bezpośrednim dowództwem Armii Austro-Węgier. W rezultacie nieudanej próby ucieczki, 16 lutego 1918 r. został osadzony w obozie dla internowanych w Witkowicach, a następnie zwolniony do cywila. Nie był to jednak koniec jego wojennych przygód. W listopadzie wziął udział w rozbrajaniu Austriaków i Niemców w Krakowie, a następnie walczył w polsko-ukraińskim konflikcie o Lwów, jako ogniomistrz w pociągu pancernym

nr 2 „Śmiały”. Z tego okresu zachowała się m.in. jego karta legitymacyjna, zaświadczająca o przynależności do załogi „Śmiałego”.

DEPARTAMENT WOJSKOWY N. K. N.
CENTRALNY URZĄD EWIDENCYJNY LEGIONÓW POLSKICH

12.6.1916 Prot. Nr. 1916-5

Centralny Urząd Ewidencyjny stwierdza niniejszym, że Legionista
urodzony w roku 1878 przyna-
leżny (do) z zawodu z raporty
w protokołach (Komisya werbankowa Nr. karty 1916-5
Centralnego Urzę. Dep. Wojsk. N. K. N. od dnia 191
szkoly w Bryg. w pułku

DEPARTAMENT WOJSKOWY N. K. N.
CENTRALNY URZĄD EWIDENCYJNY
Legionów Polskich
Dział Podstawowy przynależności
Włostyński

UWAGA: W sprawie zasadki na strajkanie po wstąpieniu z dnia 26. grudnia 1912. Dz. u. p.
Nr. 227, w myśl rozkrycia c. k. Ministerstwa 495. Kraj. Praso. Nr. 2590-XVIII-16.

Karta poświadczenia przynależności dot. Stanisława Guńkiewicza wydana przez Centralny Urząd Ewidencyjny Legionów Polskich w 1916 r.

Lp. 206/2 Karta służbowa

Dot. 1 p. prawa do noszenia odznaki i przyznawania
stanisławowi Guńkiewiczowi przynależności do
noszenia odznaki I Brygady 101. Wojska Polskiego

16 lipca 1917.

Karta służbowa z 16 lipca 1917 r. stwierdzająca prawo plut. Stanisława Guńkiewicza do noszenia Odznaki I Brygady Legionów Polskich Za Wierność

Służbę

**Karta legitymacyjna ogniomistrza
pociągu pancernego nr 2
„Śmiały” z 1918 r.**

Losy rodziny Guńkiewiczów

Po zakończeniu I wojny światowej st. sierżant Stanisław Guńkiewicz przez kilkanaście lat pełnił służbę wojskową w 7. Pułku Piechoty Legionów stacjonującym w Garnizonie Chełm. To właśnie tutaj poznał, pochodzącą z Lubartowa, nauczycielkę Helenę Poznańską (1900-1984), którą poślubił w 1920 r. Wkrótce doczekali się dwóch synów – Jerzego i Leszka.

Jerzy Guńkiewicz (ur. 18 października 1921 r.) był uczniem Państwowego Seminarjum Nauczycielskiego Męskiego w Chełmie, a następnie IV Liceum Humanistycznego im. Henryka Sienkiewicza w Krakowie, które ukończył wiosną 1939 r. Po wybuchu II wojny światowej (w kwietniu 1940 r.) podjął nieudaną próbę przedostania się do Wojska Polskiego we Francji, co przypłacił aresztowaniem, a następnie zesłaniem do niemieckiego obozu koncentracyjnego Auschwitz. Zmarł 24 czerwca 1942 r. w szpitalu obozowym. W przekazanych IPN materiałach znalazł się m.in. obszerny zbiór korespondencji, którą utrzymywał z rodziną w czasie uwięzienia w KL Auschwitz.

**Fotografia ślubna Stanisława i
Heleny Guńkiewiczów, Lubartów
1920 r.**

Leszek Guńkiewicz (ur. 1 lutego 1923 r.), podobnie jak jego starszy brat, uczęszczał do Państwowego Seminarjum Nauczycielskiego Męskiego w Chełmie oraz IV Liceum Humanistycznego w Krakowie. Po wybuchu II wojny światowej kontynuował naukę w Liceum Mierniczym i Liceum Budowlanym. W grudniu 1943 r. wstąpił w szeregi Armii Krajowej, przyjmując pseudonim „Lin”. Został przydzielony do służby w 1. kompanii IV Odcinka Obwodu Kraków-Miasto AK. Za zasługi odznaczono go później Medalem Wojska oraz Krzyżem Armii Krajowej.

Po wojnie rozpoczął studia na Wydziale Inżynierii Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, które ukończył w 1950 r. uzyskując tytuł inżyniera budownictwa lądowego. W kolejnych latach pracował przy wielu inwestycjach przemysłowych, jak budowa Zakładów Hutniczych w Bolesławiu czy rozbudowa Fabloku w Chrzanowie. Z powodu złego stanu zdrowia w 1964 r. zmuszony był przenieść się do pracy biurowej w Zjednoczeniu Budownictwa Województwa Krakowskiego, a następnie w Krakowskim Biurze Projektów. W 1982 r. przeszedł na wcześniejszą emeryturę.

**Stanisław Guńkiewicz z synami
Jerzym i Leszkiem podczas
spaceru ulicami Chełma
Lubelskiego (1933 r.)**

**Fotografia portretowa chorążego
Stanisława Guńkiewicza z 1938 r.**

Warto podkreślić, że poza zajęciami zawodowymi był pasjonatem historii I i II wojny światowej. Liczne adnotacje, znajdujące się na przekazanych IPN materiałach, świadczą o tym, że to właśnie jemu zawdzięczamy zachowanie licznych pamiątek po ojcu i starszym bracie.

Uczestnik kampanii wrześniowej i działacz konspiracji

W 1936 r. Stanisław Guńkiewicz rozpoczął służbę w 20. Pułku Piechoty Ziemi Krakowskiej, dzięki czemu mógł powrócić w swoje rodzinne strony. Niedługo dosłużył się awansu na stopień chorążego. Trzy lata później, w obliczu rosnącego zagrożenia konfliktem zbrojnym, przeniesiony został do służby w sztabie Armii „Kraków”, formowanej od marca 1939 r. pod dowództwem gen. Antoniego Szyllinga. W czasie kampanii wrześniowej pełnił obowiązki oficera łącznikowego w kancelarii sztabu.

Po porażce w bitwie pod Tomaszowem Lubelskim Guńkiewicz trafił do niewoli niemieckiej, którą przyszło mu spędzić w Stalagu VIII A w Görlitz (Zgorzelec). Przez kilka kolejnych miesięcy prowadził teatr obozowy, w

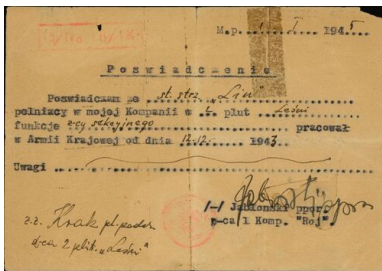
którego składzie znalazło się dwunastu jeńców. W marcu 1940 r. został przewieziony do Poznania, a następnie wypuszczony na wolność. Z okresu uwięzienia zachowało się m.in. kilka portretów Guńkiewicza, wykonanych przez towarzyszy jego niedoli. Jak wynika z zamieszczonych na nich podpisów był on wówczas nazywany „Tatusiem”.

Fotografia z okresu uwięzienia w Stalagu VIII A w Görlitz (1939-1940 r.)

Karta pocztowa Jerzego Guńkiewicza z KL Auschwitz z 1942 r. adresowana do ojca, Stanisława Guńkiewicza

Poświadczenie przynależności

Leszka Guńkiewicza ps. „Lin” do

Armii Krajowej z 1945 r.

Po powrocie do Krakowa przystąpił do pracy w strukturach konspiracyjnych Stronnictwa Demokratycznego. Na wydanym mu w 1945 r. zaświadczeniu podkreślono, że dużą aktywnością wykazał się: „(...) w szczególności na odcinku prasy tajnej”. Jego działalność na tym polu przerwała decyzja niemieckich władz okupacyjnych o deportowaniu go do obozu pracy (*Polen Zwangsarbeitslager*) w Pustkowi, gdzie przebywał od 10 lutego 1943 r. do 4 stycznia 1944 r.

W powojennej rzeczywistości

22 października 1945 r. Stanisław Guńkiewicz wstąpił do Stronnictwa Demokratycznego, które po formalnym wznowieniu działalności w 1944 r. znalazło się w orbicie wpływów PPR/PZPR. Wkrótce z ramienia tej partii mianowany został wiceburmistrzem Ziębic w powiecie ząbkowickim (woj. wrocławskie). Do jego obowiązków należał m.in. nadzór nad Referatem Kultury i Sztuki Zarządu Miejskiego w Ziębicach.

Pod koniec lat 40. wrócił do Krakowa. Jak wynika z legitymacji wydanej w 1949 r. przez Komitet Wojewódzki SD w Krakowie nadal należał do tej partii. Z czasem coraz więcej miejsca w jego życiu zajmowała praca społeczna, której wyjątkowym przejawem była twórczość szopkarska i wyroby ludowe. Swoje prace tworzył m.in. dla Biura Handlu Zagranicznego „Desa” z Warszawy czy Cepelii Kraków. Łącznie uczestniczył w 19 konkursach szopek krakowskich, a dwie z szopek jego autorstwa do dziś znajdują się w zbiorach Muzeum Krakowa. Zwieńczeniem działalności Guńkiewicza było przyznanie mu Złotej Odznaki za Pracę Społeczną dla Miasta Krakowa.

Legitymacja członka Stronnictwa
Demokratycznego wydana w 1949

r.

Stanisław Guńkiewicz (piąty od lewej) podczas spotkania z byłymi legionistami z okazji 40. rocznicy śmierci marszałka Piłsudskiego, Kraków, 12 maja 1975 r.

Jednym z ostatnich przejawów jego bogatej działalności było sprawowanie od 1972 r. funkcji ławnika w Sądzie Powiatowym dla miasta Krakowa. W owym czasie regularnie brał również udział w spotkaniach osób kultywujących tradycje legionowe i walki o niepodległość. Zmarł w 1978 r. w Krakowie w wieku 83 lat. Spoczywa na cmentarzu Rakowickim wraz ze żoną Heleną.

COFNIJ SIĘ